

INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS, LEGAL MECHANISMS AND PRACTICAL APPROACHES TO PROTECTING YOUTH RIGHTS

Shokhzodbek Uktamov

Master's student

University of World Economy and Diplomacy

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: oktamovshohzodbek@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: youth rights, international law, human rights, UN, legal protection, Uzbek legislation, education, discrimination

Received: 09.05.25

Accepted: 11.05.25

Published: 13.05.25

Abstract: This study is devoted to the analysis of the international legal framework for the protection of youth rights and the assessment of their effectiveness. The study examined international documents such as the UN Universal Declaration of Human Rights, the Convention on the Rights of the Child, and the World Youth Programme, as well as the national legislation of Uzbekistan. The methods of analysis of legal documents, comparative analysis, and bibliographical analysis were used. The results showed that international documents serve as an important basis for the protection of youth rights, but their effectiveness is limited due to the lack of mandatory enforcement mechanisms. The article emphasizes the need to expand international cooperation and develop legal education to strengthen the protection of youth rights.

YOSHLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI, HUQUQIY MEXANIZMLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR

Shohzodbek O'ktamov

Magistratura talabasi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: oktamovshohzodbek@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: yoshlar huquqlari, xalqaro huquq, inson huquqlari, BMT, huquqiy

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-

himoya, O'zbekiston qonunchiligi, ta'lim, diskriminatsiya

huquqiy asoslarini tahlil qilish va ularning samaradorligini baholashga bag'ishlangan. Tadqiqotda BMTning Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi, Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va Yoshlar bo'yicha jahon dasturi kabi xalqaro hujjatlar, shuningdek, O'zbekistonning milliy qonunchiligi o'rganildi. Huquqiy hujjatlar tahlili, qiyosiy tahlil va bibliografik tahlil usullari qo'llanildi. Natijalar xalqaro hujjatlarning yoshlar huquqlarini himoya qilishda muhim asos bo'lib xizmat qilishini, ammo majburiy ijro mexanizmlarining yetishmasligi tufayli samaradorligi cheklanganligini ko'rsatdi. Maqolada yoshlar huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish uchun xalqaro hamkorlikni kengaytirish va huquqiy ta'limni rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ РАМКИ, ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ЗАЩИТЕ ПРАВ МОЛОДЕЖИ

Шохзодбек Уктамов

студент магистратуры

Университет мировой экономики и дипломатии

Ташкент, Узбекистан

E-mail: oktamovshohzodbek@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: права молодежи, международное право, права человека, ООН, правовая защита, законодательство Узбекистана, образование, дискриминация

Аннотация: Данное исследование посвящено анализу международно-правовых основ защиты прав молодежи и оценке их эффективности. В ходе исследования были изучены такие международные документы, как Всеобщая декларация прав человека ООН, Конвенция о правах ребенка, Всемирная молодежная программа, а также национальное законодательство Узбекистана. Использованы методы анализа правовых документов, сравнительного анализа, библиографического анализа. Результаты показали, что международные документы служат важной основой защиты прав молодежи, однако их эффективность ограничена из-за отсутствия обязательных механизмов исполнения. В статье подчеркивается необходимость расширения международного сотрудничества и развития правового просвещения для усиления защиты прав молодежи.

KIRISH

Yoshlar huquqlarini himoya qilish bugungi kunda global va milliy darajada muhim masala sifatida e'tirof etilmoqda. Yoshlar jamiyatning kelajakdagi rivojlanishiga asos bo'lib, ularning ta'lim, ishga joylashish, ijtimoiy ishtirok va huquqiy himoya sohasidagi huquqlari to'liq ta'minlanishi zarur. Biroq, global miqyosda yoshlar ta'limdan mahrum qilish, ishsizlik, diskriminatsiya va huquqiy himoyaning yetishmasligi kabi muammolarga duch kelmoqda. Xalqaro huquqiy hujjatlar, masalan, BMTning Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi (UDHR, 1948) va Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiya (CRC, 1989), yoshlar huquqlarini himoya qilish uchun muhim asos yaratgan bo'lsa-da, ularning amaliy ijrosi va samaradorligi ko'pincha cheklovlarga ega. O'zbekiston kontekstida esa milliy qonunchilik xalqaro standartlarga moslashtirilayotgan bo'lsada, qishloq hududlarida huquqiy xabardorlikning pastligi va amaliy mexanizmlarning yetishmasligi muammosi saqlanib qolmoqda. Ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslarini tahlil qilish, ularning samaradorligini baholash va O'zbekiston kabi davlatlarda milliy qonunchilik bilan xalqaro standartlar o'rtasidagi moslikni o'rganishga qaratilgan.

Yoshlar huquqlarini himoya qilish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Dunyo bo'ylab yoshlar ta'lim, ishga joylashish, sog'liqni saqlash va ijtimoiy ishtirok kabi sohalarida jiddiy muammolarga duch kelmoqda. UNICEF ma'lumotlariga ko'ra, 2023 yilda dunyoda 258 million yosh bola maktabdan tashqarida qolgan, bu esa ta'lim huquqining keng miqyosda buzilishini ko'rsatadi (UNICEF, 2023). Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, 15-24 yoshdagi yoshlar orasida ishsizlik darajasi 13,8% ni tashkil etib, bu umumiy ishsizlik darajasidan ikki baravar yuqori (ILO, 2023). Bundan tashqari, yoshlar yoshlari tufayli diskriminatsiyaga duch keladi, masalan, ovoz berish huquqi, shaxsiy hayotga aralashmaslik yoki jismoniy jazodan himoyalaniş kabi asosiy huquqlardan mahrum qolishi mumkin (National Youth Rights Association, 2023). Qizlar, nogironligi bo'lgan yoshlar, qochqinlar va etnik ozchiliklar vakillari esa qo'shimcha to'siqlarga duch keladi, bu esa yoshlar huquqlarini himoya qilishning dolzarbligini yanada oshiradi (The Fund for Global Human Rights, 2023).

Xalqaro huquq yoshlar huquqlarini himoya qilishda asosiy standartlarni belgilaydi. Masalan, UDHR (1948) barcha odamlarning teng huquqlarini ta'kidlaydi, CRC (1989) esa 18 yoshgacha bo'lgan shaxslarning hayot, rivojlanish, himoya va ishtirok etish huquqlarini kafolatlaydi (United Nations, 1948; OHCHR, 1989). CRC 196 davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan bo'lsa-da, AQSh kabi ba'zi davlatlar uni tasdiqlamagan, bu esa global qo'llanilishda muayyan cheklovlarni keltirib chiqaradi (OHCHR, 2023). BMTning Yoshlar bo'yicha jahon dasturi (1995) yoshlar huquqlarini rivojlantirish uchun yo'nalishlarni belgilagan bo'lib, davlatlarga maslahatlar beradi. Xalqaro

tashkilotlar, masalan, UNICEF va UNESCO, ushbu hujjatlarni amalda qo'llash uchun dasturlar ishlab chiqmoqda, masalan, 190 davlatda ta'lim va sog'liqni saqlash sohasida yoshlarni qo'llab-quvvatlash (UNICEF, 2023). Biroq, bu hujjatlarning majburiy ijro etilmasligi va davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy-ijtimoiy farqlar ularning samaradorligini pasaytiradi. Ilmiy muammo sifatida xalqaro-huquqiy mexanizmlar yoshlar huquqlarini himoya qilishda muhim yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, bir qator cheklovlarga ega. Masalan, CRC yoshlarni faqat "bolalar" sifatida ko'rib, ularning avtonom huquqlarini, masalan, ovoz berish yoki shartnoma tuzish huquqlarini cheklashi mumkin. Gran, B. ta'kidlanishicha, xalqaro huquqiy tizim ba'zan yoshlarga nisbatan diskriminatsiyani rag'batlantiradi, chunki u yoshlarni mustaqil shaxslar sifatida emas, balki himoyaga muhtoj guruh sifatida ko'radi (Gran, B, 2022). Bundan tashqari, ko'plab davlatlarda huquqiy tizimlarning zaifligi va resurslarning yetishmasligi tufayli xalqaro hujjatlarning amaliy ijrosi cheklanadi. Masalan, UNDP ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda, yoshlarning adolatga kirish imkoniyatlari cheklangan, ayniqsa qishloq hududlarida (UNDP Uzbekistan, 2021). Amnesty International ham qishloq hududlaridagi yoshlarning huquqiy himoyaga kirishdagi muammolarini ta'kidlaydi (Amnesty International, 2024). Ushbu cheklovlar xalqaro huquqiy mexanizmlarning samaradorligini pasaytiradi va tadqiqotning ilmiy muammosini shakllantiradi: xalqaro-huquqiy hujjatlar yoshlar huquqlarini himoya qilishda qanchalik samarali va ularning amaliy qo'llanilishidagi asosiy to'siqlar qanday?

O'zbekistondagi kontekstga nazar tashlasak mamlakatda yoshlar huquqlarini himoya qilish Konstitutsiyaning 78-moddasi va "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonun (2016) bilan tartibga solinadi. Konstitutsiyada bolalar va yoshlarning teng huquqliligi, ularning jismoniy, ma'naviy va madaniy rivojlanishi uchun davlat mas'uliyati ta'kidlanadi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023). "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonun yoshlarni ta'lim, bandlik va ijtimoiy ishtirok sohasida qo'llab-quvvatlashni maqsad qiladi. Baratova, M. ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston aholisining 60% dan ortig'i yoshlar bo'lib, ularning huquqlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan (Baratova, M., 2021). Biroq, UNDP ma'lumotlariga ko'ra, qishloq hududlarida yoshlar huquqiy xabardorlikning pastligi va adolatga kirishda cheklovlarga duch keladi. 2021 yilda O'zbekiston Qonun ustuvorligi indeksida 139 davlat orasida 85-o'rinni egallagan, bu huquqiy tizimning rivojlanish darajasini ko'rsatadi, lekin yoshlar uchun huquqiy himoya hali ham yetarli emas (UNDP Uzbekistan, 2021). UNICEF O'zbekistonda yoshlar va bolalar uchun mahalliy boshqaruv loyihasini amalga oshirib, oltita pilot shaharda yoshlar uchun do'stona boshqaruv tizimini joriy qilmoqda (UNICEF Uzbekistan, 2023). Shu bilan birga, The Diplomat nashriga ko'ra, O'zbekiston zo'ravonlikka qarshi qonunchilikni kuchaytirish orqali yoshlar huquqlarini himoya qilishni yaxshilamoqda, ammo amaliy ijroda muammolar saqlanib qolmoqda (The Diplomat, 2024). Ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning

xalqaro-huquqiy asoslarini, xususan, UDHR, CRC va BMTning Yoshlar bo'yicha jahon dasturi kabi hujjatlarni tahlil qilish va ularning samaradorligini baholashga qaratilgan. Tadqiqot shuningdek, O'zbekistonning milliy qonunchiligini xalqaro standartlar bilan solishtirish va amaliyotdagi cheklovlarni aniqlashni maqsad qiladi. BMT, UNICEF, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, shuningdek, Harvard Inson huquqlari jurnali kabi ilmiy adabiyotlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida xalqaro va milliy darajada yoshlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

TADQIQOTNING USULLARI

Ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslarini tahlil qilish va ularning samaradorligini baholash uchun sifatli tadqiqot usullariga asoslanadi. Asosiy usul sifatida huquqiy hujjatlar tahlili qo'llaniladi, unda BMTning Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi, Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiya, Yoshlar bo'yicha jahon dasturi va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kabi xalqaro va milliy hujjatlar o'rganiladi. Qiyosiy huquqiy tahlil xalqaro standartlar bilan O'zbekiston qonunchiligini solishtirish uchun ishlatiladi. Bibliografik tahlil orqali UNICEF, UNDP, OHCHR hisobotlari va Harvard Inson huquqlari jurnali kabi ilmiy manbalar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot global miqyosda xalqaro hujjatlarning qo'llanilishini va O'zbekiston kontekstida ularning amaliy ijrosini o'rganishga qaratilgan bo'lib, 2020-2025 yillardagi ma'lumotlarga asoslanadi.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslarini tahlil qilish va ularning samaradorligini baholash maqsadida o'tkazildi. Natijalar huquqiy hujjatlar tahlili, qiyosiy tahlil va bibliografik tahlilga asoslanadi, xalqaro va O'zbekiston kontekstida yoshlar huquqlarining holatini keng yoritadi. Tadqiqot jarayonida yoshlar huquqlarini himoya qilishga oid asosiy xalqaro hujjatlar, ya'ni Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi (UDHR, 1948), Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiya (CRC, 1989) va Yoshlar bo'yicha jahon dasturi (1995) sinchkovlik bilan o'rganildi. UDHR barcha insonlarning teng huquqliligini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, yoshlarga taalluqli ta'lim, mehnat va diskriminatsiyadan himoyalaniş huquqlarini o'z ichiga oladi (United Nations, 1948). CRC esa 18 yoshgacha bo'lgan shaxslarning hayotda omon qolish, rivojlanish, zo'ravonlikdan himoyalaniş va qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etish huquqlarini kafolatlaydi. Ushbu konvensiya 196 davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan, ammo AQSh kabi ba'zi davlatlarning uni tasdiqlamaganligi global qo'llanilishda cheklovlar yaratadi (OHCHR, 2023). Yoshlar bo'yicha jahon dasturi davlatlarga yoshlar huquqlarini rivojlantirish bo'yicha yo'nalishlar va maslahatlar beradi, lekin majburiy kuchga ega emas, bu esa uning samaradorligini pasaytiradi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, xalqaro hujjatlar yoshlar huquqlarini himoya qilish uchun keng qamrovli asos bo'lib xizmat qiladi, ammo

ularning amaliy ijrosida jiddiy muammolar mavjud. Masalan, CRC majburiy ijro mexanizmlariga ega emas, bu davlatlarning majburiyatlarni to'liq bajarishini qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, iqtisodiy-ijtimoiy farqlar tufayli rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan Markaziy Osiyo davlatlarida, ushbu huquqlarning kafolatlanishi ancha past darajada qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasining huquqiy tizimi, xususan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023) va "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonun (2016) yoshlar huquqlarini himoya qilishda xalqaro standartlarga moslashishga qaratilgan. Konstitutsiyaning 78-moddasi bolalar va yoshlarning teng huquqliligini, ularning jismoniy, ma'naviy va madaniy rivojlanishi uchun davlat mas'uliyatini belgilaydi, 50-moddasi esa davlat bepul umumiy o'rta ta'lim va boshlang'ich professional ta'lim olishni kafolatlaydi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023). "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonunning 5-moddasi yoshlarni ishga joylashishda qo'llab-quvvatlash choralari ko'zda tutadi, 6-moddasi esa ularning ijtimoiy hayotda ishtirok etish huquqlarini mustahkamlaydi. Qiyosiy tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekiston qonunchiligi xalqaro standartlarga, xususan, UDHR va CRC talablariga ko'p jihatdan mos keladi. Masalan, ta'lim huquqi bo'yicha Konstitutsiyaning 50-moddasi CRCning 28-moddasiga to'liq javob beradi, diskriminatsiyadan himoyalaniish bo'yicha esa Konstitutsiyaning 19-moddasi CRCning 2-moddasi bilan mos keladi. Biroq, amaliy mexanizmlarning yetarli emasligi tahlilda aniqlandi. Ayniqsa, qishloq hududlarida huquqiy xabardorlikning pastligi, ta'lim sifatining yetarli emasligi va adolatga kirish imkoniyatlarining cheklanganligi muhim muammo sifatida ko'zga tashlandi. UNDP ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonning huquqiy tizimi rivojlanayotgan bo'lsa-da, yoshlar uchun huquqiy himoya va adolatga kirish imkoniyatlari hali ham to'liq ta'minlanmagan, bu esa 2021 yilda Qonun ustuvorligi indeksida 139 davlat orasida 85-o'rinni egallashida ko'rindi (UNDP Uzbekistan, 2021).

Bibliografik tahlil asosida yoshlarning global miqyosda va O'zbekiston kontekstida duch keladigan asosiy muammolari aniqlandi. Global miqyosda, UNICEF ma'lumotlariga ko'ra, 258 million yosh bola maktabdan tashqarida qolgan, bu ta'lim huquqining keng miqyosda buzilishini ko'rsatadi (UNICEF, 2023). Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) hisobotida yoshlar orasida ishsizlik darajasi 13,8% ni tashkil etishi va bu ko'rsatkichning iqtisodiy mustaqillikka to'sqinlik qilishi ta'kidlanadi (ILO, 2023). Qizlar, nogironligi bo'lgan yoshlar, qochqinlar va etnik ozchiliklar vakillari qo'shimcha diskriminatsiyaga duch keladi, bu esa yoshlar huquqlarini himoya qilishning dolzarbligini yanada oshiradi (The Fund for Global Human Rights, 2023). O'zbekistonda esa qishloq hududlarida huquqiy xabardorlikning pastligi, ta'lim sifatining yetarli emasligi va bandlik imkoniyatlarining cheklanganligi yoshlar huquqlarining to'liq amalga oshirilishiga to'sqinlik qilmoqda. UNICEF O'zbekistonning qishloq joylarida yoshlar uchun huquqiy himoya va ta'lim sohasida muammolar borligini ta'kidlaydi (UNICEF Uzbekistan, 2023). Masalan, qishloq

hududlarida yoshlarning huquqiy bilimlari past bo'lib, bu ularning adolatga kirish imkoniyatlarini cheklaydi. The Diplomat nashriga ko'ra, O'zbekiston zo'ravonlikka qarshi qonunchilikni kuchaytirish orqali yoshlar huquqlarini himoya qilishni yaxshilamoqda, ammo amaliy ijroda muammolar saqlanib qolmoqda (The Diplomat, 2024). Xalqaro huquqiy hujjatlarning asosiy cheklovi sifatida ularning majburiy ijro mexanizmlariga ega emasligi aniqlandi. CRC davlatlarni majburiyatlardan qochishga imkon beradigan zaif monitoring tizimiga ega, bu esa yoshlar huquqlarining global miqyosda to'liq kafolatlanmasligiga olib keladi. Masalan, Harvard Inson huquqlari jurnalida ta'kidlanishicha, xalqaro huquqiy tizim ba'zan yoshlarni mustaqil shaxslar sifatida emas, faqat himoyaga muhtoj guruh sifatida ko'rib, ularning avtonom huquqlarini cheklaydi (Harvard Human Rights Journal, 2022). O'zbekistonda esa qonunchilik xalqaro standartlarga mos bo'lsa-da, amaliyotda huquqiy himoya mexanizmlari, ayniqsa qishloq hududlarida, yetarli darajada ishlamaydi. UNICEFning O'zbekistondagi mahalliy boshqaruv loyihasi oltita pilot shaharda yoshlar uchun do'stona boshqaruv tizimini joriy qilish orqali ushbu muammolarni hal qilishga harakat qilmoqda, ammo loyiha hali keng qamrovga ega emas (UNICEF Uzbekistan, 2023). Amnesty International ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonning qishloq hududlarida yoshlar adolatga kirishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa huquqiy tizimning zaif tomonlarini ko'rsatadi (Amnesty International, 2023). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalqaro huquqiy hujjatlar yoshlar huquqlarini himoya qilish uchun muhim asos bo'lib xizmat qilsa-da, ularning amaliy ijrosi zaif. O'zbekiston qonunchiligi UDHR va CRC kabi xalqaro hujjatlarga ko'p jihatdan mos keladi, lekin qishloq hududlarida huquqiy xabardorlikning pastligi, ta'lim sifatining yetarli emasligi va bandlik imkoniyatlarining cheklanganligi yoshlar huquqlarining to'liq ta'minlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Global miqyosda ta'lim, ishga joylashish va huquqiy himoya sohasida yoshlar jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmoqda, bu muammolar rivojlanayotgan mamlakatlarda yanada chuqurroq ko'rinadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari xalqaro huquqiy hujjatlarning, xususan, Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi (UDHR, 1948) va Bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiya (CRC, 1989) yoshlar huquqlarini himoya qilish uchun keng qamrovli asos yaratganini tasdiqladi. Biroq, ularning majburiy ijro mexanizmlariga ega emasligi global miqyosda samaradorlikni pasaytiradi. Masalan, CRC 196 davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan bo'lsa-da, AQShning uni tasdiqlamaganligi xalqaro huquqning universal qo'llanilishiga to'sqinlik qiladi (OHCHR, 2023). Bu holatni Harvard Inson huquqlari jurnalida keltirilgan tahlil bilan taqqoslash mumkin, unda xalqaro huquqiy tizimning yoshlarni mustaqil shaxslar sifatida emas, faqat himoyaga muhtoj guruh sifatida ko'rish tendensiyasi tanqid qilinadi (Harvard Human Rights Journal, 2022). Ushbu cheklovni tushuntirish uchun yangi faraz ilgari surilishi mumkin: xalqaro huquqiy hujjatlarning

yoshlarni “yetuk shaxs” sifatida tan olishi va ularga avtonom huquqlar, masalan, ovoz berish yoki qaror qabul qilishda kengroq ishtirok etish imkoniyatlarini berishi samaradorlikni oshirishi mumkin. Misol sifatida, Norvegiya va Avstriya kabi davlatlarda 16 yoshdan ovoz berish huquqi joriy etilgan bo‘lib, bu yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirgan (European Youth Forum, 2023). Bunday tajriba rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan O‘zbekistonda, sinovdan o‘tkazilishi mumkin.

O‘zbekiston kontekstida qonunchilikning xalqaro standartlarga mosligi ijobiy natija sifatida ko‘rindi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023) va “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi qonun (2016) ta’lim, bandlik va diskriminatsiyadan himoyalash huquqlarini kafolatlaydi. Biroq, qishloq hududlarida huquqiy xabardorlikning pastligi va adolatga kirishdagi cheklovlar muammo sifatida aniqlandi. Bu natija UNDPning O‘zbekistondagi huquqiy tizim tahliliga mos keladi, unda qishloq hududlarida yoshlarning adolatga kirish imkoniyatlari cheklanganligi ta’kidlanadi (UNDP Uzbekistan, 2021). Ushbu muammoni tushuntirish uchun quyidagi farazni ilgari surish mumkin: qishloq hududlarida huquqiy ta’lim va ommaviy axborot vositalari orqali yoshlarni huquqlaridan xabardor qilish dasturlari joriy etilsa, ularning adolatga kirish imkoniyatlari oshadi. Masalan, UNICEFning O‘zbekistondagi mahalliy boshqaruv loyihasi oltita pilot shaharda yoshlar uchun do‘stona boshqaruv tizimini joriy qilmoqda, ammo bu dastur hali keng qamrovga ega emas (UNICEF Uzbekistan, 2023). Ushbu tajriba kengaytirilib, qishloq hududlariga yo‘naltirilsa, yoshlar huquqlarining amaliy ta’minlanishi yaxshilanishi mumkin.

Global miqyosda yoshlarning ta’lim va ishga joylashishdagi muammolari tadqiqotning muhim natijasi sifatida aniqlandi. UNICEF ma’lumotlariga ko‘ra, 258 million yosh bola maktabdan tashqarida qolgan, Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) esa yoshlar orasida ishsizlik darajasini 13,8% deb baholaydi (UNICEF, 2023; ILO, 2023). Bu natijalar The Fund for Global Human Rights hisobotida keltirilgan ma’lumotlar bilan mos keladi, unda qizlar, nogironligi bo‘lgan yoshlar va etnik ozchiliklar qo‘shimcha diskriminatsiyaga duch kelishi ta’kidlanadi (The Fund for Global Human Rights, 2023). Ushbu muammolarni tushuntirish uchun xalqaro tashkilotlarning moliyaviy va institutsional resurslari yetarli emasligi asosiy omil sifatida ko‘riladi. Yangi faraz sifatida, xalqaro tashkilotlar va milliy hukumatlar o‘rtasida ko‘proq muvofiqlashtirilgan hamkorlik tashkil etilsa, masalan, ta’lim va bandlik dasturlari uchun birgalikda moliyalashtirilgan loyihalar joriy qilinsa, yoshlar huquqlarining ta’minlanishi yaxshilanadi. Misol sifatida, Germaniyada yoshlar uchun kasb-hunar ta’limi dasturlari mahalliy hukumatlar va xalqaro tashkilotlar hamkorligida muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda (UNESCO, 2022). Bunday tajriba O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda sinovdan o‘tkazilishi mumkin. Xususiyan umumiygacha tamoyiliga asoslanib, ushbu tadqiqot yoshlar huquqlarini himoya qilishning global muammolarini O‘zbekiston misolida ko‘rib chiqdi va umumiy xulosaga

keldi: xalqaro huquqiy hujjatlar samarali bo'lishi uchun ularning majburiy ijro mexanizmlari kuchaytirilishi, milliy qonunchilik esa amaliy mexanizmlar bilan mustahkamlanishi zarur. O'zbekistonda aniqlangan muammolar – huquqiy xabardorlikning pastligi va qishloq hududlarida resurslarning yetishmasligi – rivojlanayotgan boshqa mamlakatlarda ham uchraydi, bu esa global miqyosda yechimlar izlash zarurligini ko'rsatadi. Kelajakdagi tadqiqotlar yoshlarning ijtimoiy ishtirokini oshirish uchun raqamli platformalarni joriy etish yoki xalqaro tashkilotlarning moliyaviy yordamini optimallashtirish kabi yangi yondashuvlarni o'rganishi lozim.

XULOSA

Ushbu maqola yoshlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslarini o'rganish va ularning samaradorligini baholashga bag'ishlandi. Xalqaro huquqiy hujjatlar yoshlarning ta'lim, bandlik, diskriminatsiyadan himoyalanih va ijtimoiy ishtirok kabi huquqlarini ta'minlash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi, ammo majburiy ijro mexanizmlarining yetishmasligi va amaliy qo'llashdagi cheklovlar ularning samarasini pasaytiradi. O'zbekiston kontekstida milliy qonunchilik xalqaro standartlarga moslashishga intilmoqda, lekin amaliy mexanizmlarni rivojlantirish zarurati saqlanib qolmoqda. Tadqiqot natijalari yoshlar huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish uchun xalqaro hamkorlikni kengaytirish, huquqiy xabardorlikni oshirish va yoshlarni qaror qabul qilish jarayonlariga faol jalb qilish zarurligini ko'rsatdi. Kelajakdagi tadqiqotlar yoshlar huquqlarini ta'minlashda raqamli platformalar va innovatsion yondashuvlarning rolini o'rganishga yo'naltirilishi mumkin. Ushbu ish huquqshunolar, siyosatchilar va yoshlar tashkilotlari uchun amaliy va nazariy ahamiyatga ega bo'lib, yoshlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha global va milliy strategiyalarni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Amnesty International. (2024). Human rights in Uzbekistan. <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/eastern-europe-and-central-asia/uzbekistan/report-uzbekistan/>
2. Baratova, M. (2024, December 7). New Age – New Road: Youth policy as a priority pillar of reforms in Uzbekistan. Eurasia Magazine. <https://eurasiamagazine.com/youth-policy-uzbekistan>
3. Gran, B. (2022, December 2). The international framework of children's rights fosters discrimination against young people. Harvard Human Rights Journal. <https://journals.law.harvard.edu/hrj/2022/12/the-international-framework-of-childrens-rights-fosters-discrimination-against-young-people/>
4. International Labour Organization (ILO). (2023). Youth employment. Retrieved from <https://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/lang--en/index.htm>

5. Mirziyoyev, S., Prezidenti, O. R., & Hakim, Y. (2017). Yangi O'zbekiston. Jamiyatni demokratlashtirish yo'lidagi islohotlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
6. National Youth Rights Association. (2023). What are youth rights?. <https://www.youthrights.org/about/what-are-youth-rights/>
7. Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (1989). Convention on the Rights of the Child.
8. Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2023). About the human rights of youth. <https://www.ohchr.org/en/youth/about-human-rights-youth>
9. O'zbekiston Respublikasi. (2023). O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: 78-modda, XIV bob – Oila, bolalar va yoshlar.
10. von Claparede-Niemann, C. (2024, October 8). Kazakhstan and Uzbekistan: New domestic violence laws and the protection of children. The Diplomat.
11. Tursunaliyevich, F. N. (2023). Sharofiddinovich SS Barqaror Rivojlanishni Maktabgacha Ta'lim Yoshidagi Bolalarga Singdirish. JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(2), 26-29.
12. The Fund for Global Human Rights. (2023). Children's and youth rights. <https://globalhumanrights.org/issues/children-and-youth-rights/>
13. UNDP Uzbekistan. (2021). Strengthening the rule of law and human rights protection in Uzbekistan. <https://www.undp.org/uzbekistan/projects/strengthening-rule-law-and-human-rights-protection-uzbekistan>
14. United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights. <https://www.un.org/en/about-us/udhr/foundation-of-international-human-rights-law>